

Všem sborům ČCE

Praha, 18. ledna 2024
Č.j.: ÚCK/27-5/2024

Doporučení pro kmotrovství při křtu v ČCE

Následující doporučení vypracoval z pověření synodní rady její poradní odbor teologický. Synod v roce 2023 tato doporučení přijal a rozhodl s nimi seznámit farní sbory.

Kmotrovství je součástí církevní tradice, která se v dějinách postupně proměňovala a vyvíjela. Chceme proto nejprve stručně připomenout důležité dějinné etapy v chápání kmotrovství a poté nastínit podněty, jak přistupovat k praxi kmotrovství v ČCE.

Funkce kmotra vznikla již v prvních staletích existence křesťanství v souvislosti se křtem dospělých a s jejich přípravou na křest v tzv. katechumenátu. Kmotr jakožto člen konkrétního křesťanského společenství ručil za to, že obrácení katechumena ke křesťanské víře je upřímné a jeho rozhodnutí pro křest je míněno vážně. Pomáhal mu při přípravách na křest i při samém křtu. Jako „duchovní rodič“ mu byl nablízku i po křtu.

Když začal převládat křest dětí, z kmotrů se stali ti, kdo se zaručovali za víru křtěného dítěte v tom smyslu, že dítě k ní bude vedeno. Postupem času kmotři v křestní liturgii stále více vystupovali na místě rodičů, až se stali hlavními garanty křesťanské výchovy dítěte. Vznikla představa tzv. „duchovního přibuzenství“, podle níž Božím jednáním při křtu vzniká trvalé duchovní pouto mezi kmotrem a křtěncem, v důsledku čehož byly odmítány sňatky mezi kmotrem a kmotřenkou, popř. kmotrou a kmotřencem. Toto pravidlo v římskokatolické církvi platí dodnes. Nový křestní obřad katolické církve z roku 1969 nicméně uvádí na pravou míru vztah mezi rodiči a kmotry a prvořadou odpovědnost za křesťanskou výchovu dětí připisuje rodičům. Přesto i dnes mají křestní kmotři v katolické církvi důležitou roli a plní řadu funkcí.

Reformace praxi kmotrovství do velké míry převzala, odmítla však představu „duchovního přibuzenství“. Luther kladl důraz na víru kmotrů při křtu nemluvnat a ohrazoval se proti tomu, aby kmotrovský vztah byl překážkou pro uzavření manželství. Zwingli v souvislosti s křesťanskou výchovou zdůrazňoval roli rodičů a farářů. Také Kalvín a jeho stoupenci dávali přednost tomu, aby hlavními ručiteli křesťanské výchovy byli rodiče křtěného dítěte. V reformačních církevních řádech byla funkce kmotrů dále přiblížena: Kmotři jsou důležití jako svědkové křtu, zejména v konfrontaci s anabaptisty; odpovídají za dítě při křtu; v případě úmrtí rodičů se mají postarat o náboženskou výchovu dítěte – naučit ho Desateru, Apoštolskému vyznání víry a modlitbě Páně; v neposlední řadě se mají za své kmotřence modlit.

V době osvícenství, kdy se křty nemluvnat přesunuly z kostelů do domácností a staly se z nich rodinné slavnosti, se vytrácí církevní charakter také z funkce kmotrů. Do popředí vystupuje vazba kmotrů na soukromý život rodiny křtěnce. Ze svědka víry a průvodce duchovním životem se stává spíše patron uvádějící do světa občanské společnosti. Ve 20. století má kmotrovství v evropském evangelickém prostředí často již jen formální charakter. Ovšem úsilí překonat upozadění křtu na počátku 21. století znovu otevírá otázku po významu a funkci kmotrů.

ČCE ve svých řádech pojímá funkci kmotrů jako možnost, nikoli jako nezbytnost. Domníváme se však, že je dobré o funkci kmotrů přemýšlet, a to z perspektivy toho, jak může kmotr napomoci, aby se křest stal pro křtěného klíčovou událostí jeho života, která mu otevírá novou a nadějnou perspektivu. Obnovení vážnosti kmotrovské funkce by mělo mít za cíl obnovení vážnosti křtu.

Ve věci kmotrovství platí v ČCE minimální pravidla: „Spolu s tím, kdo je křtěn, či se zástupci křtěných malých dětí se na vyznáních i závazcích křtu mohou podílet věřící kmotr nebo kmotra jako svědkové křtu.“ (Řád sborového života, čl. 1, §10). Dospělí žadatelé o křest v ČCE, popř. rodiče žádající o křest svého dítěte si tedy mohou zvolit za kmotra či kmotru věřící osobu, která se při křtu podílí na křestních vyznáních a závazcích. Vše ostatní je v ČCE ponecháno otevřené, a tudíž i následující podněty mají jen charakter doporučení.

Žadatelé o křest si vybírají jednoho či dva kmotry z okruhu věřících přátel, příbuzenstva či lidí ze sboru, tak aby byl rozšířen sociální okruh rodiny. Vhodným kmotrem také může být ten, kdo žadatele o křest přivedl k víře nebo svým svědectvím významně přispěl k jeho obrácení. Důležitým předpokladem je vzájemná důvěra a ochota kmotrů rozvíjet osobní vztah se křtěncem. Kmotry by neměli být rodiče křtěného nemluvněte, kteří se stávají garanty jeho křesťanské výchovy již na základě svého přirozeného rodičovství. Pokud žadatelé o křest nemohou nalézt vhodné kmotry, mohou požádat o pomoc křtícího či staršovstvo příslušného sboru. Pokud se nepodaří kmotry nalézt, probíhá křest bez nich.

Funkce kmotrů se týká zejména čtyř oblastí: (1) liturgické, (2) katechetické, (3) pastorační a (4) sborové a církevní socializace.

(1) Kmotr se při křtu podílí na vyznání víry a závazcích. V nových křestních formulářích ČCE z r. 2022 jsou tyto závazky vyjádřeny různými způsoby, není předepsána jedna závazná formulace. Z hlediska obsahu závazky vyjadřují vůli kmotra, že bude pokřtěnému v jeho životě nablízku, bude mu pomáhat na cestě víry svou radou a příkladem, bude mu pomáhat růst v křesťanském společenství a také se za něj bude modlit. Kmotry je možné zapojit do křestní bohoslužby také dalšími způsoby, např. biblickým čtením, přímluvnou modlitbou, předáním křestní svíce, krátkým oslovením pokřtěného či jeho rodiny apod.

(2) Kmotr se může uplatnit v pokřestní katechetické péči o pokřtěné dítě a napomáhat jeho vzdělávání v oblasti křesťanské víry. Přitom je třeba hledat takové způsoby, které respektují oblast výchovných kompetencí rodičů. Kmotr může podporovat v dalším pokřestním vzdělávání i dospělého křtěnce a být mu duchovní inspirací.

(3) Kmotr může pomáhat pokřtěnému v rozmanitých životních situacích svou blízkostí, ochotou naslouchat, hovořit s ním či také praktickou pomocí a podporou při řešení různých problémů.

(4) Kmotr může aktivně napomáhat sborové a církevní socializaci pokřtěného, jak dítěte také dospělého, a podporovat jej v účasti na aktivitách spojených s připomínáním křtu.

Míra aktivního zapojení kmotra v jednotlivých oblastech může být rozmanitá, a to v závislosti na jeho osobnosti, obdarováních, možnostech a vztazích se křtěncem, stejně jako v závislosti na ochotě kmotřence a jeho rodiny přijímat konkrétní podněty a pomoc. V současné době se v ČCE často setkáváme s napětím mezi ideálními představami o roli kmotrů a běžnou praxí, kterou mnozí vnímají jako vzdálenou svým ideálům. Doporučujeme proto, aby – pokud je to možné – byl kmotr přizván na některé z přípravných setkání křtícího s žadatelem či žadateli o křest. Rozhovor o představách, očekáváních a konkrétních možnostech, jak pojmout kmotrovskou roli, může pomoci sladit očekávání a naplňování kmotrovské role. Důležitou roli v oblasti křesťanského vzdělávání

a astorační péče o pokřtěné zastává vedle rodičů a kmotrů také konkrétní sbor, jehož se pokřtěný stává členem. Celý sbor nese odpovědnost za své pokřtěné, a proto by se měl věnovat péči o ně ve všech výše uvedených oblastech.

Doporučení ohledně kmotrovství v římskokatolické církvi

Synodní rada ČCE na základě pověření synodu z roku 2022 jednala s římskokatolickou církví (ŘKC) o možnosti, zda by členové ČCE mohli být kmotry při křtu konaném v ŘKC. Podnětem k jednání byla svědectví rodin, které si u křtu svého dítěte v ŘKC přály účast evangelického kmotra, ale byly odmítnuty.

Na dotaz synodní rady přišla oficiální odpověď Pražského arcibiskupství, kterou zde ve zkratce tlumočíme.

Praxe kmotrovství ŘKC v České republice řídí Kodexem kanonického práva (CIC) a že místní církve nemůže měnit předepsaný úzus.

Kodex kanonického práva vymezuje poslání a požadavky na kmotry v ŘKC v kánonech 872-874. Podle nich je úlohou kmotra dospělého křtěnce pomáhat pokřtěnému „v uvedení do křesťanského života“ v katolické církvi. V případě křtu dítěte má kmotr usilovat o to, aby pokřtěný „žil křesťanským životem, odpovídajícím křtu, a věrně plnil křestní závazky“, to znamená měl účast na svátostném životě katolické církve. Kmotr by měl být nejméně 16 let starý, katolík, biřmovaný, který již přijal svaté přijímání a vede život v souladu s vírou.

Navzdory ekumenickému rozměru křtu (křest zpečetí spojení pokřtěného s Kristem a jeho přijetí do Kristovy církve) je zjevné, že poslání kmotra v pohledu ŘKC je úzce vázáno na svátostné pojetí katolické církve a na náboženskou socializaci pokřtěného v této konkrétní církvi. Nekatolík může mít při křtu v katolické církvi své zvláštní místo, ovšem nikoli jako kmotr, nýbrž pouze jako „svědek křtu“: „Pokřtěný, který patří do nekatolického církevního společenství, se přijme pouze spolu s katolickým kmotrem a jen jako svědek křtu.“ (Kodex kanonického práva, kánon 874, § 2).

Dohoda o vzájemném uznání křtu mezi ČCE a ŘKC se na pojetí kmotrovství nevztahuje, z pohledu katolické církve se jedná o dva různé problémy. Křest není přísně vázán na osobu vysvěceného kněze, proto lze z katolického pohledu uznat i křest vykonaný nevysvěcenou osobou. Katolické pojetí kmotrovství je však nevyhnutelně vázáno na členství a aktivní svátostný život v katolické církvi. V tom se katolické a protestantské pojetí kmotrovství podstatně liší. V protestantském pohledu je úkolem kmotra vést křtěnce obecně ke křesťanské víře, v katolickém pohledu je úkolem vést pokřtěné konkrétně a výlučně ke katolické víře.

Doporučujeme našim členům, pokud jsou prizváni k účasti na křtu v ŘKC, aby se při jednání o své účasti opírali o roli „svědků křtu“.

Za synodní radu

Pavel Pokorný
synodní senior